

De Relatie Tussen Ouderfactoren en Family Empowerment Binnen
Gezinnen met Jonge Kinderen Zonder een Beperking

Masterthesis

Universiteit Utrecht

Masteropleiding Pedagogische Wetenschappen

Masterprogramma Orthopedagogiek

Student: Meike J. M. Kusters, 4148452

Thesisbegeleider: Anne J. A. Kruijsen-Terpstra

Tweede beoordelaar: Dirk-Wouter Smits

Datum: 05-06-2015

Voorwoord

Ter afsluiting van mijn Master Orthopedagogiek aan de Universiteit van Utrecht heb ik het afgelopen jaar onderzoek verricht naar de relatie tussen de family empowerment van gezinnen met jonge kinderen zonder een beperking en de mate van ouderlijke stress, de ouderlijke copingstijl en de Sociaal Economische Status. Hierdoor heb ik waardevolle kennis opgedaan over deze concepten en heb ik inzicht gekregen in het belang van family empowerment in de behandeling van kinderen met een beperking. De data voor het huidig onderzoek zijn geworven voor een onderzoeksproject van de Hoogstraat Revalidatie. Gedurende het proces zijn verschillende aspecten van het verrichten en beschrijven van onderzoek lastig gebleken. Het kostte inzet en tijd om deze moeilijkheden te kunnen overwinnen. Ik wil graag mijn thesisbegeleider, Anne Kruijsen-Terpstra, bedanken voor haar betrokkenheid en inzet gedurende het proces. Daarnaast wil ik graag mijn medestudenten Kim Nabuurs en Linda Haasjes bedanken voor de vele overleg- en peerfeedbackmomenten. Tevens wil ik graag alle ouders bedanken die hebben deelgenomen aan het onderzoek.

Meike Kusters

Utrecht, juni 2015

Samenvatting

Family empowerment is effectief gebleken in de behandeling van kinderen met een beperking. Er is meer kennis nodig over family empowerment om een theoretische onderbouwing van dit concept te verkrijgen. Een theoretische onderbouwing is noodzakelijk om gerichte behandeling te kunnen bieden. Om die reden is het van belang dat er inzicht wordt verkregen in de family empowerment van gezinnen zonder kinderen met een beperking en welke factoren hierop van invloed zijn. Het doel van het huidige onderzoek was inzichtelijk krijgen of er binnen gezinnen zonder kinderen met een beperking sprake is van voorspellende relaties tussen family empowerment en ouderfactoren als stress, copingstijl en de Sociaal Economische Status. Deze ouderfactoren bleken uit literatuur over ouders met kinderen met een beperking gerelateerd te zijn aan family empowerment. Hiervoor vulden 65 ouders de Family Empowerment Scale in. Aan de hand van de NOSI-K werd de ouderlijke stress gemeten en met behulp van de UCL werd de copingstijl van ouders in kaart gebracht. Om de Sociaal Economische Status te meten, werd het gezinsinkomen en het opleidingsniveau van ouders gevraagd. Er werd gebruikgemaakt van univariate regressieanalyses om inzichtelijk te krijgen welke van de ouderfactoren gerelateerd kon worden aan family empowerment. Vervolgens werd met een multivariate regressieanalyse bepaald welke ouderfactoren de mate van family empowerment het beste voorspelden. Gebleken is dat het opleidingsniveau van ouders, een actieve copingstijl, een sociale steunzoekende copingstijl en een vermijdende copingstijl gerelateerd zijn aan family empowerment. Deze ouderfactoren blijken samen tevens de mate van family empowerment het beste te voorspellen. Vervolgonderzoek dient gericht te worden op het ontwikkelen van een meetinstrument waarmee specifiek de family empowerment van gezinnen zonder kinderen met een beperking gemeten kan worden.

Abstract

This study examined whether there is a relation between family empowerment and parental factors of parents from children with an age between 18 and 42 months without a disability. In addition, different models of parental factors were examined to find the model that best predicted family empowerment. Sixty-five parents completed the Family Empowerment Scale. They also completed the Nijmeegse Ouderlijke Stress Index to measure stress. The Utrechtse Coping Lijst was completed by parents to measure which coping style they use. An association was found between family empowerment and the educational level of both parents, an active coping style, a social-seeking coping style, and a avoidant-adaptive coping style as parental factors. Multiple regression analysis was used to find that educational level of both parents, an active coping style, a social-seeking coping style, and a avoidant-adaptive coping style best predicted family empowerment. Further research is required to design a measuring instrument that specifically measures the family empowerment from families with children without a disability.

De Relatie Tussen Ouderfactoren en Family Empowerment Binnen Gezinnen met Jonge Kinderen Zonder een Beperking

Het is voor ouders en hun kinderen van belang dat ouders voldoende weerbaar zijn om de uitdagingen te kunnen aangaan die het ouderschap met zich meebrengt. Deze weerbaarheid, die ook wel *family empowerment* genoemd wordt, zorgt ervoor dat ouders controle hebben over het gezinsleven (Nachshen & Minnes, 2005). Er is de laatste jaren een groeiende aandacht voor dit concept, omdat family empowerment effectief is gebleken in de behandeling van kinderen met een beperking (Dunst, Boyd, Trivette, & Hamby, 2002; Graves & Shelton, 2007; Resendez, Quist, & Matshazi, 2000). Bestaande literatuur over family empowerment is vooral gericht op gezinnen met kinderen met een beperking. Om een betere theoretische onderbouwing en uitleg te verkrijgen van family empowerment is ook kennis nodig over de family empowerment van gezinnen zonder kinderen met een beperking en de factoren die hierop van invloed zijn (Nachshen & Minnes, 2005). Uiteindelijk kan deze kennis bijdragen aan het ontwikkelen van gerichte behandeling voor kinderen met een beperking (Graves & Shelton, 2007). Om die reden richt het huidige onderzoek zich op de invloed van specifieke factoren op de family empowerment van gezinnen zonder kinderen met een beperking.

Family empowerment wordt gezien als het vermogen van een gezin om dagelijkse situaties het hoofd te bieden en om te gaan met de groei en ontwikkeling die de gezinsleden doormaken (Resendez et al., 2000). Gezinsleden kunnen elkaar stimuleren om nieuwe kennis en vaardigheden te leren, zodat de family empowerment positief gestimuleerd wordt (Cheney & Osher, 1997). Volgens Singh et al (1995) is er sprake van family empowerment als ouders toegang hebben tot de juiste kennis, vaardigheden en een sociaal netwerk om de kwaliteit van leven te verbeteren. Dit biedt ouders de kans om succesvol te zijn in de opvoeding (Singh et al., 1995).

In de literatuur wordt family empowerment omschreven als een proces dat wordt beïnvloed door specifieke omstandigheden (Koren, DeChillo, Friesen, 1992). Deze omstandigheden zijn toe te schrijven aan een invloed van factoren die zowel vanuit ouders als vanuit kind komen (Vuorenmaa, Halme, Perälä, Kaunonen, & Åstedt-Kurki, 2015). Het huidige onderzoek richt zich op ouderfactoren die de mate van family empowerment van gezinnen zonder kinderen met een beperking mogelijk beïnvloeden. De keuze voor specifieke ouderfactoren is gebaseerd op bestaande literatuur over de family empowerment van gezinnen met kinderen met een beperking (Bradley & Corweyn, 2002; Scheel & Rieckmann, 1998; Issurdatt & Whitaker, 2013).

Literatuur over de family empowerment van gezinnen met kinderen met een beperking laat zien dat er sprake is van een positief verband tussen de mate van family empowerment en ouderlijke stress. Een grote hoeveelheid ouderlijke stress kan als een voorspeller worden beschouwd voor een verzwakte mate van family empowerment (Scheel & Rieckmann, 1998). Door het ervaren van stress voelen ouders zich minder vaardig met betrekking tot hun gezin, waardoor de mate van family empowerment verzwakt (Minnes, Perry, & Weiss, 2014). Nachshen en Minnes (2005) constateren eenzelfde verband. Zij hebben ondervonden dat een sterke mate van family empowerment geassocieerd kan worden met een lager niveau van stress.

Tevens wijst literatuur over de family empowerment van gezinnen met kinderen met een beperking uit dat er een verband bestaat tussen de mate van family empowerment en de Sociaal Economische Status [SES] (Bradley & Corweyn, 2002; Nachshen & Minnes, 2005). Een gevolg van het leven in een lage SES-omgeving is dat ouders steeds meer negatieve opvoedstrategieën ontwikkelen (Engle & Black, 2008; McLoyd, 1990). Op den duur ervaren ouders uit een lage SES-omgeving steeds meer depressieve gevoelens en/of angstige gevoelens die hun emotioneel welbevinden negatief beïnvloeden. Hierdoor zijn ouders niet voldoende in staat om tegemoet te komen aan de behoeften van hun kinderen, waarmee de mate van family empowerment verzwakt (Bradley & Corweyn, 2002; Emerson, Hatton, Llewellyn, Blacker, & Graham, 2006; Engle & Black, 2008; Lovejoy, Grazyck, O'Hare, & Neuman, 2000).

Ten slotte biedt literatuur over de family empowerment van gezinnen met kinderen met een beperking het inzicht dat er sprake is van een verband tussen de mate van family empowerment en de copingstijl van ouders (Farber & Maharaj, 2005; Minnes et al., 2014). De wijze waarop ouders met opvoedconflicten en stress omgaan, heeft voor het hele gezin gevolgen (Kim, Greenberg, Seltzer, Krauss, 2003). Als ouders in conflict zijn met elkaar of met hun kinderen en ze dit niet met behulp van een passende copingstijl aanpakken, wordt de family empowerment negatief beïnvloed (Issurdatt & Whitaker, 2013). De mate van ervaren empowerment wordt bij ouders positief gestimuleerd als zij een stressvolle situatie met een actieve probleemoplossende copingstijl benaderen. Deze copingstijl houdt in dat ouders een stressvolle situatie doelgericht en met vertrouwen in het eigen vermogen aanpakken (Kim et al., 2003). Tevens heeft het zoeken van sociale steun door ouders in het omgaan met stressvolle situaties een positieve invloed op het welzijn van het gezin en het zorgt ervoor dat zij zich beter kunnen aanpassen dan gezinnen waarbij ouders stressvolle situaties vermijden (Abbeduto et al., 2004; Hassall, Rose, & McDonald, 2005).

De ouderfactoren ‘stress’, ‘copingstijl’ en ‘SES’ zijn volgens literatuur, die gericht is op gezinnen met kinderen met een beperking, gerelateerd aan de family empowerment. Het is onduidelijk of deze relaties ook gelden voor de family empowerment van gezinnen zonder kinderen met een beperking. Om meer kennis te kunnen verkrijgen over family empowerment en om dit concept theoretisch te kunnen onderbouwen, is het van groot belang dat onderzocht wordt of stress, copingstijl en SES ook bij gezinnen zonder kinderen met een beperking gerelateerd kan worden aan family empowerment. Om die reden wordt in het huidige onderzoek gemeten of deze specifieke ouderfactoren ook gerelateerd kunnen worden aan de family empowerment van gezinnen zonder kinderen met een beperking.

Methode

Participanten

Aan het huidige onderzoek namen 65 participanten deel. De participanten betroffen ouders van kinderen met een leeftijd tussen de 18 en 42 maanden die middels een quota steekproef werden geworven. Deze ouders waren afkomstig uit de provincies Friesland, Limburg en Noord-Brabant. Op basis van een inschatting van de onderzoekers is een bepaald of ouders aan de inclusiecriteria voldeden. Deze inclusiecriteria betroffen het hebben van ten minste één kind in de leeftijd van 18 tot 42 maanden en er mocht bij dit kind geen sprake zijn van een beperking.

Family empowerment

De family empowerment werd gemeten met behulp van de Family Empowerment Scale [FES] (Koren et al., 1992). De FES is een instrument in de vorm van zelfrapportage voor ouders waarmee de mate van de weerbaarheid gemeten kan worden. De originele FES bestaat uit 34 vragen waarin de family empowerment wordt gemeten aan de hand van een vijf-punt Likertschaal variërend van ‘nooit’ tot ‘zeer vaak’. Deze originele FES heeft goede psychometrische eigenschappen en de split-half betrouwbaarheid is .93. De vragenlijst bestaat uit vier domeinen en de betrouwbaarheid van deze domeinen tussen .78 en .89 (Singh et al., 1995). De Nederlandse FES bestaat uit 24 vragen en heeft drie domeinen die betrekking hebben op het gezin, professionele hulpverlening aan het kind en de ouderlijke betrokkenheid in de gemeenschap (Ketelaar et al., 2010). Dit derde domein is wegens culturele verschillen verwijderd uit de FES. Er zijn nog geen gegevens bekend over de betrouwbaarheid van de Nederlandse FES. Wel is de vertaling van de Nederlandse FES terugvertaald naar het Engels en deze is goedgekeurd door de auteur. De FES is oorspronkelijk van toepassing op ouders van kinderen met een verstandelijke beperking, emotionele problemen of gedragsproblemen (Ketelaar et al., 2010; Singh et al., 1995). Het tweede domein, professionele hulpverlening

aan het kind, is specifiek op deze groep ouders van toepassing. Aangezien in het huidige onderzoek alleen ouders van kinderen zonder een beperking deelnemen, is er voor gekozen om dit tweede domein niet mee te nemen in het onderzoek. Uitsluitend de resultaten op het eerste domein dat betrekking heeft op het gezin, zullen worden meegenomen in de analyse van de resultaten.

Stress

De mate van ouderlijke stress werd geoperationaliseerd aan de hand van de Nijmeegse Ouderlijke Stress Index [NOSI-K] (Brock, Vermulst, & Gerris, 1992). De NOSI-K is een verkorte Nederlandse versie van de Parenting Stress Index [PSI]. De vragenlijst bestaat uit 25 items die worden gescoord aan de hand van een zes-puntschaal variërend van 'helemaal mee eens' tot 'helemaal mee oneens'. De NOSI-K heeft twee domeinen, namelijk een kinderdomein en ouderdomein. De betrouwbaarheid van de NOSI-K ligt tussen de .92 en .95.

SES

De SES van ouders werd gemeten aan de hand van een korte vragenlijst die de ouders aangereikt kregen. Deze vragen hadden betrekking op het opleidingsniveau en de hoogte van het gezinsinkomen (Ketelaar et al., 2010). De mogelijke antwoordcategorieën voor opleidingsniveau waren: Geen opleiding, BO, LBO, MAVO, MBO, VMBO, HAVO, VWO, HBO en Universiteit. De mogelijke antwoordcategorieën voor netto gezinsinkomen waren: Geen inkomen, tot 10.000, 10.000 -20.000, 20.000-30.000, 30.000-40.000, 40.000-50.000 en >50.000.

Coping

Er werd gebruikgemaakt van de Utrechtse Copinglijst [UCL] om de ouderlijke copingstijl te meten (Schreurs, Van De Willige, Brosschot, Tellegen, & Graus, 1993). Deze vragenlijst meet hoe ouders omgaan met problemen en gebeurtenissen in het dagelijks leven. De UCL bestaat uit 47 items en is onderverdeeld in zeven schalen. De schalen weerspiegelen ieder een specifieke ouderlijke copingstijl. De items worden gescoord aan de hand van een vier-puntschaal variërend van 'zelden of nooit' tot 'zeer vaak'. De UCL heeft voldoende psychometrische eigenschappen (Schreurs et al, 1993). In het belang van de uitvoerbaarheid van het onderzoek is gekozen om drie ouderlijke copingstijlen mee te nemen in de analyse van de resultaten. De actieve probleemoplossende copingstijl, sociale steunzoekende copingstijl en de vermijdende copingstijl worden in het huidige onderzoek meegenomen. De keuze voor deze copingstijlen is gebaseerd op literatuur, die betrekking had op ouders van kinderen met een beperking, waaruit is gebleken dat deze drie copingstijlen zowel een positief

als negatief verband hebben met family empowerment (Abbeduto et al., 2004; Hassall et al., 2005; Kim et al., 2003).

Procedure

De ouders werden door acht studenten van de Universiteit Utrecht geworven uit het (sociaal) netwerk van deze studenten. De studenten namen persoonlijk contact op met ouders van kinderen waarvan de studenten dachten dat zij voldeden aan de inclusiecriteria. Ouders die wilden deelnemen aan het onderzoek ontvingen per post een pakket met daarin informatie over het onderzoek, een te ondertekenen toestemmingsverklaring en de vragenlijsten. Ouders vulden deze vragenlijsten thuis in.

Analyse

Allereerst werd er beschrijvende statistiek uitgevoerd op de verworven data. Voor de beschrijvende statistiek zijn de gemiddelde scores berekend voor: de leeftijd en het geslacht van het kind, het geslacht van de ouder die de vragenlijsten invulde, de FES, de NOSI-K, de UCL copingstijl 'sociale steun', de UCL copingstijl 'actief', de UCL copingstijl 'vermijden', het opleidingsniveau van beide ouders en het gezinsinkomen. De verworven data werd getoetst aan de hand van een univariate- en multiple regressieanalyse.

Voorafgaande aan deze toetsing zijn de scores op zowel de NOSI-K, de UCL als het gezinsinkomen gecategoriseerd in 'laag', 'gemiddeld' en 'hoog', omdat dit een voorwaarde was om regressieanalyses uit te kunnen voeren (Brock et al, 1992; Nederlands Centraal Planbureau [CPB], 2014; Schreurs et al., 1993). Om dezelfde reden werden voor het opleidingsniveau van beide ouders de categorieën 'laag opgeleid', 'middelbaar opgeleid' en 'hoog opgeleid' gemaakt (Verweij, 2008).

Om te toetsen of de ouderfactoren stress, copingstijl (sociale steun, actief en vermijden) en SES (het opleidingsniveau van zowel moeder als vader en het gezinsinkomen) afzonderlijk van elkaar een verband hadden met de FES-schaal 1, werden univariate regressieanalyses uitgevoerd. Vervolgens werden de ouderfactoren die een significant verband hadden met de FES-schaal 1 meegenomen in een multiple regressieanalyse. Hiervoor werd een $p < .15$ gehanteerd, omdat een gebruikelijke $p < .05$ een streng vereiste is voor deze toetsingsmethode. Deze analyse werd uitgevoerd om te meten of de ouderfactoren een voorspellende relatie hadden met de FES-schaal 1.

Resultaten

Aan het onderzoek hebben 65 ouders deelgenomen, waarvan 63 ouders de FES volledig hebben ingevuld. In tabel 1 staan de karakteristieken van de onderzoekspopulatie beschreven.

Tabel 1

Karakteristieken van de onderzoekspopulatie

	N		
Kind karakteristieken			
Leeftijd in maanden, gemiddelde (SD)	65	32.83	(8.64)
Geslacht, frequentie (%)			
jongen	14	(9.10)	
meisje	22	(14.30)	
onbekend	29	(18.85)	
Familie karakteristieken			
Geslacht, frequentie (%)			
man	3	(4.60)	
vrouw	57	(87.70)	
onbekend	5	(7.70)	
FES, gemiddelde (SD)	63	4.04	(.38)
NOSI-K (%)			
laag	14	(21.50)	
gemiddeld	43	(66.10)	
hoog	3	(4.60)	
onbekend	5	(7.70)	
UCL actief, frequentie (%)			
laag	4	(6.20)	
gemiddeld	35	(53.80)	
hoog	21	(32.30)	
onbekend	5	(7.70)	
UCL vermijden, frequentie (%)			
laag	4	(6.10)	
gemiddeld	32	(49.20)	
hoog	24	(36.90)	
Onbekend	5	(7.70)	
UCL sociaal, frequentie (%)			
laag	6	(9.20)	
gemiddeld	29	(44.60)	
hoog	25	(38.40)	
onbekend	5	(7.70)	
Gezinsinkomen, frequentie (%)			
laag	6	(4.10)	
gemiddeld	32	(49.20)	
hoog	27	(41.50)	
onbekend	3	(4.60)	
Opleidingsniveau moeder, frequentie (%)			

laag	3	(4.60)
middelbaar	23	(35.40)
hoog	39	(60.00)
Opleidingsniveau vader, frequentie (%)		
laag	4	(6.20)
middelbaar	27	(41.50)
hoog	31	(47.70)
onbekend	3	(4.60)

Noot. N = aantal respondenten; SD = standaarddeviatie; FES = Family Empowerment Scale; NOSI-K = Nijmeegse Ouderlijke Stress Index - Kort; UCL = Utrechtse Coping Lijst

Univariate analyses

De univariate regressieanalyse en gevonden significante relaties tussen de ouderfactoren en family empowerment staan beschreven in tabel 2. Er is een positief significante relatie gevonden tussen de FES-schaal 1 en een actieve ouderlijke copingstijl, een sociale steunzoekende copingstijl, een vermijdende copingstijl en het opleidingsniveau zowel vader als moeder ($p < .15$). Er werd geen significante relatie gevonden tussen de FES-schaal 1 en stress en het gezinsinkomen.

Multiple analyse

Uit een stapsgewijze multiple regressieanalyse bleek dat de ouderlijke copingstijlen (actief aanpakken, sociale steun zoeken en vermijden) en het opleidingsniveau van zowel vader als moeder allemaal voorspellend waren voor de mate van family empowerment. Het model waarin al deze determinanten werden opgenomen, verklaarde de grootste hoeveelheid variantie, namelijk 30% ($R^2 = .30$; $p = .03$) en kan dus gezien worden als het best voorspellende model voor de FES-schaal 1.

Tabel 2

Univariate associaties tussen de determinanten en de FES Schaal 1

	<i>B</i> [95% BI]	<i>p</i>	R^2
UCL actief aanpakken			.11
Laag (referentie)			
Gemiddeld	.29 [.00, .58]	.05*	
Hoog	.41 [.10, .71]	.01*	
UCL vermijden			.04
Laag (referentie)			
Gemiddeld	.18 [-.12, .47]	.22	
Hoog	.23 [-.07, .53]	.13*	
UCL sociaal			.17

Laag (referentie)			
Gemiddeld	.28 [.04, .53]	.03*	
Hoog	.45 [.20, .71]	.00*	
Opleidingsniveau vader			.02
Laag (referentie)			
Middelbaar	-.29 [-.61, .03]	.07*	
Hoog	-.21 [-.53, .10]	.18	
Opleidingsniveau moeder			.07
Laag (referentie)			
Middelbaar	-.49 [-.94, -.03]	.04*	
Hoog	-.43 [-.88, .02]	.06*	
Gezinsinkomen			.02
Laag (referentie)			
Gemiddeld	.18 [-.16, .53]	.56	
Hoog	.10 [-.24, .44]	.29	
NOSI-K			.01
Laag (referentie)			
Gemiddeld	.02 [-.19, .23]	.85	
Hoog	-.15 [-.62, .33]	.54	

Noot. N = 63. B = ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten; BI =

betrouwbaarheidsinterval; R^2 = determinatiecoëfficiënt; p = overschrijdingskans

* $p < .15$.

Discussie en conclusie

Bestaande literatuur over de family empowerment en de invloed van ouderfactoren is vooral gericht op gezinnen met kinderen met een beperking (Hastings & Taunt, 2002; Nachshen & Minnes, 2005). Het hoofddoel van het huidige onderzoek is om meer zicht te krijgen op family empowerment en om een theoretische onderbouwing van dit concept te verkrijgen. Om die reden is in het huidige onderzoek getracht meer zicht te krijgen op de family empowerment van gezinnen zonder kinderen met een beperking. Het is daarbij een doel om de vraag te beantwoorden welke ouderfactoren gerelateerd zijn aan family empowerment en of deze factoren dan ook als voorspeller gezien kunnen worden voor de mate van ervaren family empowerment. Het huidige onderzoek heeft zich specifiek gericht op stress, een actieve copingstijl, een vermijdende copingstijl, sociale steunzoekende copingstijl en de SES als ouderfactoren. Uit het onderzoek blijkt dat het opleidingsniveau van ouders, een actieve copingstijl, een copingstijl waarbij ouders sociale steun zoeken en een vermijdende copingstijl gerelateerd zijn aan de mate van ervaren family empowerment. De resultaten laten tevens zien dat deze ouderfactoren een voorspellende rol uitoefenen op de mate van ervaren family empowerment.

Ouderlijke stress wordt in het huidige onderzoek niet als voorspeller bevonden voor de mate van ervaren family empowerment. Uit eerdere literatuur blijkt juist dat stress een sterke voorspeller is voor de mate van family empowerment (Minnes et al., 2014; Scheel & Rieckmann, 1998). Nachshen en Minnes (2005) geven aan dat ouders met kinderen met een beperking meer stress ervaren dan ouders met kinderen zonder een beperking. Deze bevinding in de literatuur geeft een verklaring voor het feit dat er in het huidige onderzoek geen relatie is gevonden tussen stress en family empowerment.

Tevens blijkt het gezinsinkomen in het huidige onderzoek geen voorspeller te zijn voor de mate van ervaren family empowerment. Dit is niet in overeenstemming met de literatuur. Het gezinsinkomen en het opleidingsniveau van ouders weerspiegelde in het huidige onderzoek de SES. Tussen het opleidingsniveau van ouders en family empowerment was echter wel sprake van een voorspellende relatie. Deze bevinding is wel in overeenstemming met de literatuur, omdat de SES volgens literatuur van invloed is op de family empowerment (Bradley & Corweyn, 2002; Engle & Black, 2008; Scheel & Rieckmann, 1998). Er is geen literatuur gevonden waarmee verklaard zou kunnen worden waarom het gezinsinkomen geen voorspellende relatie heeft met de family empowerment.

Een verklaring voor de gevonden resultaten met betrekking tot een copingstijl waarbij ouders sociale steun zoeken, is dat ouders met kinderen zonder een beperking vaak meer sociale steun blijken te hebben vanuit hun netwerk dan ouders van kinderen met een beperking (Nachshen & Minnes, 2005). Er werd daarom in het huidige onderzoek al een verband verwacht tussen de mate van ervaren family empowerment en een ouderlijke copingstijl waarbij ouders sociale steun zoeken.

Er is een voorspellende relatie gevonden tussen een vermijdende copingstijl en de mate van ervaren family empowerment. Dit is niet in overeenstemming met de literatuur. Uit de literatuur bleek juist dat een vermijdende copingstijl een negatief effect heeft op de family empowerment (Kim et al., 2003). Volgens Hassall et al. (2005) heeft een vermijdende copingstijl niet direct een negatieve invloed op het emotionele welbevinden van ouders, omdat het vermijden van een stressvolle situatie soms een juiste strategie is. Het emotionele welbevinden van ouders hangt sterk samen met de ervaren family empowerment (Minnes et al., 2014). De gevonden relatie is een opvallende bevinding, waarnaar verder onderzoek verricht zou moeten worden.

Er is een tweetal beperkingen te noemen met betrekking tot het huidige onderzoek. Allereerst is de mate van family empowerment onderzocht met een meetinstrument dat gericht is op ouders van kinderen met een beperking en/of gedragsproblemen (Ketelaar et al.,

2010, Koren et al., 1992). Hierdoor zijn verschillende items van deze vragenlijst niet geschikt voor ouders met kinderen zonder een beperking. Dit is inzichtelijk geworden, doordat 19 van 65 ouderparen op de vragenlijst heeft aangegeven dat de items die samen de score op de tweede schaal vormen niet op hen van toepassing waren. Deze ouders lieten de desbetreffende items open of scoorden dit item zo laag mogelijk. Een lage score betekent een onterecht negatieve invloed op de score die de mate van family empowerment weerspiegelt. Er is getracht de validiteit en betrouwbaarheid van het meetinstrument te vergroten door de scores op de tweede schaal niet te gebruiken in het onderzoek. Alleen de scores op de eerste schaal, zijn meegenomen in het onderzoek. Daarnaast is een beperking van het huidige onderzoek dat de beleving van ieder gezin is gemeten aan de hand van één ouder. Het meten van de beleving van beide ouders zou de resultaten beïnvloeden en zou waarschijnlijk de validiteit van het onderzoek vergroten, omdat het de daadwerkelijke beleving van het gezin beter weerspiegelt.

Krachtig aan dit onderzoek is de omvangrijke steekproefgrootte van 67 personen (Gravetter & Wallnau, 2013). Tevens is het krachtig te noemen dat er in het huidige onderzoek gebruik wordt gemaakt van vragenlijsten. Het gebruik van vragenlijsten is waardevol, omdat deze de beleving van participanten nauwkeurig kunnen meten (Achenbach, McConaughy, & Howell, 1987). Aangezien bestaande literatuur vaak betrekking heeft op gezinnen met kinderen met een beperking, is het waardevol dat er met behulp van huidig onderzoek meer inzicht is verkregen in de family empowerment en beïnvloedende ouderfactoren van gezinnen zonder kinderen met een beperking. De resultaten van het huidige onderzoek dragen daarmee bij aan de theoretische onderbouwing van het construct 'family empowerment' (Nachshen & Minnes, 2005).

Voor vervolgonderzoek wordt aanbevolen een meetinstrument te ontwikkelen waarmee specifiek de family empowerment van gezinnen zonder kinderen met een beperking gemeten kan worden. Met behulp van een dergelijk meetinstrument wordt de family empowerment van deze gezinnen valide gemeten en dit is van groot belang in vergelijkingsonderzoek met gezinnen met kinderen met een beperking. Daarnaast is het een aanbeveling om verder onderzoek te verrichten naar de relatie tussen de family empowerment en een vermijdende ouderlijke copingstijl, omdat de resultaten van eerdere literatuur en het huidige onderzoek hierin verschillen. Zowel het huidige onderzoek als de literatuur geven aan dat er sprake is van een verband tussen een vermijdende copingstijl en de family empowerment van gezinnen met kinderen zonder een beperking, maar de richting van dit verband dient verder onderzocht te worden. Een specifiek meetinstrument voor de family empowerment van gezinnen met kinderen zonder een beperking zou hier een waardevolle

bijdrage aan kunnen leveren. Tevens verschillen de resultaten van eerdere literatuur en het huidige onderzoek met betrekking tot de relatie tussen de family empowerment en het gezinsinkomen. Om uitspraken te kunnen doen over een mogelijke voorspellende relatie tussen de family empowerment en de SES is een aanbeveling voor verder onderzoek naar de relatie tussen de family empowerment en het gezinsinkomen noodzakelijk. Het is hierbij belangrijk dat gekeken wordt naar hoe de SES gemeten wordt. Wellicht zijn er meerdere of zelfs andere factoren die de SES weerspiegelen dan alleen het gezinsinkomen en het opleidingsniveau van ouders.

Het huidige onderzoek laat zien dat ouderfactoren als het opleidingsniveau van beide ouders, een actieve copingstijl, een sociale steunzoekende copingstijl en een vermijdende copingstijl de belangrijkste voorspellers zijn voor de mate van ervaren family empowerment van gezinnen zonder kinderen met een beperking. Deze kennis draagt bij aan de theoretische onderbouwing van het construct family empowerment en geeft aan hoe de family empowerment beïnvloed kan worden. Als er binnen een gezin zonder kinderen met een beperking sprake is van een verzwakte mate family empowerment, kan deze gestimuleerd worden met behulp van behandeling gericht op de copingstijl van ouders.

Referenties

- Abbeduto, L., Seltzer, M. M., Shattuck, P., Krauss, M. W., Orsmond, G., & Murphy, M. M. (2004). Psychological well-being and coping in mothers of youths with autism, down syndrome, or fragile X syndrome. *Journal Information*, 109, 237-254.
doi:10.1111/j.1365-2788.2006.00907
- Achenbach, T. M., McConaughy, S. H., & Howell, C. T. (1987). Child/adolescent behavioral and emotional problems: Implications of cross-informant correlations for situational specificity. *Psychological Bulletin*, 101, 213-232.
- Bradley, & Corweyn, (2002). Socioeconomic status and child development. *Annual Review of Psychology*, 53, 371-399. doi:0084-6570/02/0201-0371\$14.00
- Brock, A. J. J. L. D., Vermulst, A. A., & Gerris, J. R. M. (1992). *NOSI: Nijmeegse Ouderlijke Stress Index, Handleiding*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Cheney, D., & Osher, T. (1997). Collaborate with families. *Journal of Emotioneel and Behavioral Disorders*, 5, 36-44. doi:10.1177/106342669700500105
- Dunst, C. J., Boyd, K., Trivette, C. M., & Hamby, D. W. (2002). Family-oriented program models and professional helping practices. *Family Relations*, 51(3), 221-229.
doi:10.1111/j.1741-3729.2002.00221.x
- Emerson, E., Hatton, C., Llewellyn, G., Blacker, J., & Graham, H. (2006). Socio-economic position, household composition, health status and indicators of the well-being of mothers of children with and without intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 12, 862 – 873. doi:10.1111/j.1365-2788.2006.00900.x
- Engle, P. L., & Black, M. M. (2008). The effect of poverty on child development and educational outcomes. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 243-256.
doi:10.1196/annals.1425.023
- Farber, M. L. Z., & Maharaj, R. (2005). Empowering high-risk families of children with disabilities. *Research On Social Work Practice*, 15, 501-515.
doi:10.1177/1049731505276412
- Graves, K. N., & Shelton, T. L. (2007). Family empowerment as a mediator between family-centered systems of care and changes in child functioning: identifying an important mechanism of change. *Journal of Child and Family Studies*, 16(4), 556-566.
doi:10.1007/s10826-006-9106-1
- Gravetter, F. J., & Wallnau, L. B. (2013). *Statistics for the behavioral sciences* (9^e ed.). Hampshire: Wadsworth Cengage Learning.

- Hassall, R., Rose, J., & McDonald, J. (2005). Parenting stress in mothers of children with an intellectual disability: the effects of parental cognitions in relation to child characteristics and family support. *Journal of Intellectual Disability Research, 49*, 405-418. doi:10.1111/j.1365-2788.2005.00673.x
- Hastings, R. P., & Taunt, H. M. (2002). Positive perception in families of children with developmental disabilities. *American Journal on Mental Retardation, 107*(2), 116-127.
- Issurdatt, S., & Whitaker, T. (2013). Keeping Parents in the Driver's Seat. *Journal of Human Behavior in the Social Environment, 23*(2), 118-125.
doi:10.1080/10911359.2012.747403
- Ketelaar, M., Kruijssen, A..J.A., Verschuren, O., Jongmans, M. J., Gorter, J. W., Verheijden, J., Reinders-Messelink, H. A., & Lindeman, E. (2010). LEARN 2 MOVE 2-3: a randomized controlled trial on the efficacy of child-focused intervention and context-focused intervention in preschool children with cerebral palsy. *BMC Pediatrics, 10*, 1-10. doi:10.1186/1471-2431-10-80
- Kim, H. W., Greenberg, J. S., Seltzer, M. M., & Krauss, M. W. (2003). The role of coping in maintaining the psychological well-being of mothers of adults with intellectual disability and mental illness. *Journal of Intellectual Disability Research, 47*, 313-327. doi:10.1046/j.1365-2788.2003.00493.x
- Koren, P. E., DeChillo, N., & Friesen, B. J. (1992). Measuring empowerment in families whose children have emotional disabilities: A brief questionnaire. *Rehabilitation Psychology, 37*(4), 305-321.
- Lovejoy, M. C., Graczyck, P. A., O'Hare, E., & Neuman, G. (2000). Maternal depression and parenting behavior: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review, 20*, 561-592. doi:10.1016/S0272-7358(98)00100-7
- McLoyd, V. C. (1990). The impact of economic hardship on black families and children: psychological distress, parenting, and socioemotional development. *Child Development, 61*, 311-346. doi:0009-3920/90/6102.^0020\$01.00]
- Minnes, P., Perry, A., & Weisz, J. A. (2014). Predictors of distress and well-being in parents of young children with developmental delays and disabilities: the importance of parent perceptions. *Journal of Intellectual Disability Research, 1-10*. doi:10.1111/jir.12160
- Nachshen J. S. (2005) Empowerment and families: building bridges between parents and professionals, theory, and research. *Journal on Developmental Disabilities, 11*, 67-75.

- Nachshen, J. S., & Minnes, P. (2005). Empowerment in parents of school-aged children with and without developmental disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research, 49*, 889-904. doi:10.1111/j.1365-2788.2005.00721.x
- Nederlands Centraal Planbureau (CPB). (2014). Modaal inkomen 2014. Gevonden op <http://www.gemiddeld-inkomen.nl/modaal-inkomen-2014/>
- Resendez, M. G., Quist, R. M., Matshazi, D. G. M. (2000). A longitudinal analysis of family empowerment and client outcomes. *Journal of Child and Family Studies, 4*, 449-460. doi:1062-1024/00/1200-0449\$18.00/0
- Scheel, M. J., & Rieckmann, T. (1998). An empirically derived description of empowerment for parents of children identified as psychologically disordered. *The American Journal of Family Therapy, 26*, 15-27.
- Schreurs, P. F. G., Van De Willige, G., Brosschot, J. F., Tellegen, B., & Graus, G. M. H. (1988). *De Utrechtse Coping Lijst (The Utrecht Coping List): UCL*. Lisse, The Netherlands: Swets en Zeitlinger BV; 1993.
- Singh, N., Curtis, W. J., Ellis, C. R., Nicholson, M. W., Villani, T. M., & Wechsler, H. A. (1995). Psychometric analysis of the family empowerment scale. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders, 3*(2), 85-91.
- Verweij, A. (2008). Indeling opleidingsniveau. Volksgezondheid Toekomst Verkenning, Nationaal Kompas Volksgezondheid Bilthoven. Gevonden op <http://www.nationaalkompas.nl/bevolking/scholing-en-opleiding/indeling-opleidingsniveau>
- Vuorenmaa, M., Halme, N., Perälä, M. J., Kaunonen, M., & Åstedt-Kurki, P. (2015). Perceived influence, decision-making and access to information in family services as factors of parental empowerment: a cross-sectional study of parents with young children. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*. Online voorpublicatie. doi:10.1111/scs.12243